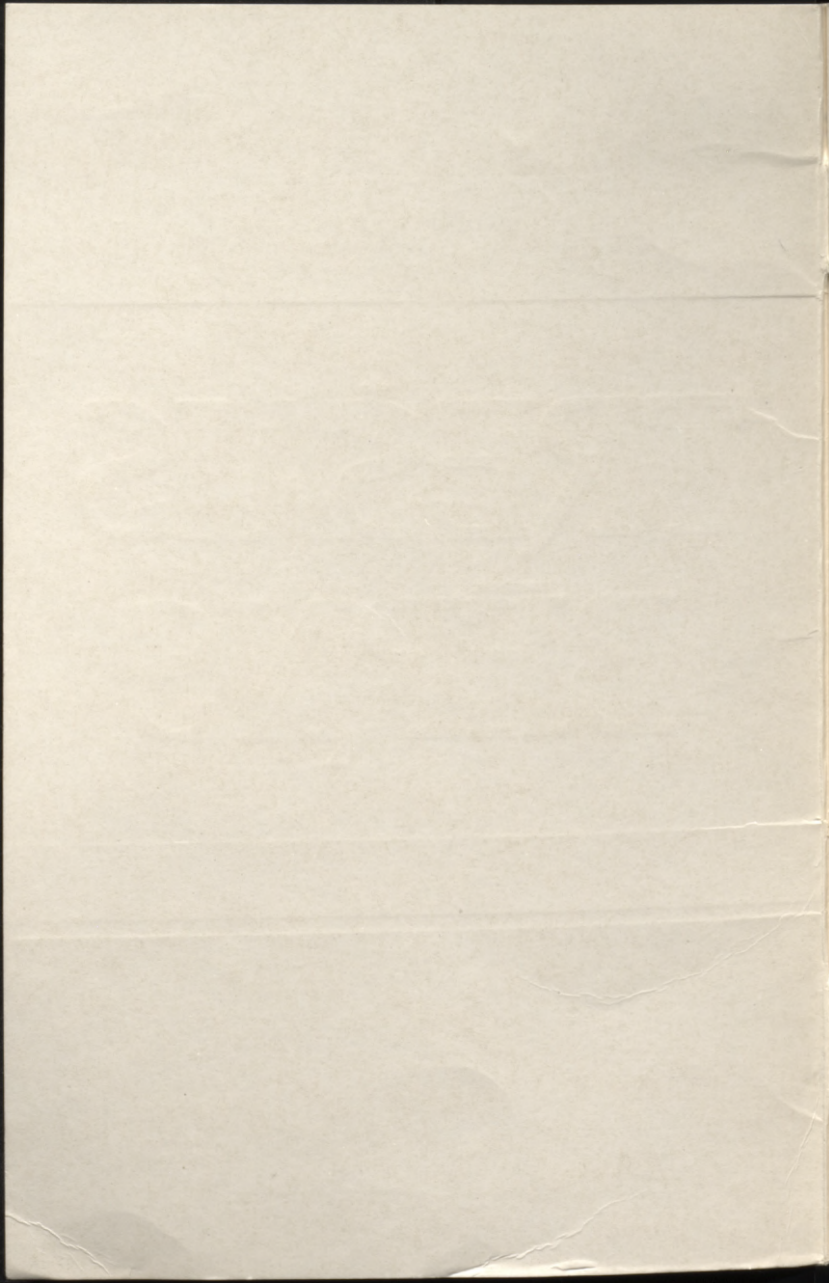

~~L~~ $\frac{79-9}{105}$

J. Andersons

TREŠAIS
BĒRNS

193
L
05

I. Andersons

TREŠAIS
BĒRNS

TREŠAIS
BĒRNS

INĒĶĒRĀ PAR DEMOGRAFISKO
STAVOKLI PAR ĪDZĪVOTĀJU DABU
UN ĪDZĪVĒŠANAS STIMULPSANĀ
ĪDZĪVĒŠANAS PSR.

L. Andersons

TREASIS

BERRIS

L $\frac{79-9}{105}$

L
339

J. Andersons

TREŠAIS BĒRNS

JAUTĀJUMĀ PAR DEMOGRĀFISKO
STĀVOKLI UN IEDZIVOTĀJU DABISKĀ
PIEAUGUMA STIMULESANU
LATVIJAS PSR

RIGA «LIESMA» 1979

312
60.7
An 133

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

79—46.491

0304053299

Андерсон И. А.
ТРЕТИЙ РЕБЕНОК
Издательство «Лиезма»
Рига 1979

*No krievu valodas tulkojusi H. Zirnite
Mākslinieks K. Goldmanis*

A 10805—731
M801(11)—79 79.0703000000

© Tulkojums latviešu valodā,
«Liesma», 1979

(uz 1000 iedzīvotājiem)

Gads	Latvijas PSR
1977	13,7
1978	13,6
1979	13,5
1980	13,4
1981	13,3
1982	13,2
1983	13,1
1984	13,0
1985	12,9
1986	12,8
1987	12,7
1988	12,6
1989	12,5
1990	12,4

PSKP XXV kongress pievērta uzmanību tam, ka pēdējā laikā saasinājušās demogrāfijas problēmas, un izvirzīja ļoti svarīgu uzdevumu — izstrādāt efektīvu demogrāfisko politiku. Vairākos mūsu zemes reģionos, arī Latvijas PSR, daudzu faktoru ietekmē notiek demogrāfiskas pārmaiņas, kas prasa aktīvu valsts un sabiedrības iejaukšanos. Viena no problēmām, kuru radījušas šīs pārmaiņas, skar dzimstības un iedzīvotāju dabiskā pieauguma pašreizējās tendences. Statistikas dati, kas raksturo demogrāfisko stāvokli republikā, liecina, ka pēc zināma iedzīvotāju skaita pieauguma pēckara gados Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā kopš sešdesmitajiem gadiem vērojama noturīga dzimstības lejupslīdes tendence, iedzīvotāju novecošanās augsta pakāpe un dabiskā pieauguma samazināšanās.

Dzimstības dinamika (uz 1000 iedzīvotājiem)

Gads	Piedzimušo skaits
1960	16,7
1970	14,5
1976	13,9
1977	13,7
1978	13,6

Iedzīvotāju dabiskā pieauguma dinamika (uz 1000 iedzīvotājiem)

Gads	Cilvēku skaits
1960	6,7
1970	3,3
1976	1,7
1977	1,4
1978	1,2

Tabulas liecina, ka dzimstības kopīgie rādītāji republikā nemitīgi samazinās un var noslīdēt līdz tādām līmenim, kad tie vairs nespēs segt mirstības koprādītājus, t. i., iedzīvotāju dabiskais pieaugums apsīks.

Tāda dzimstības un iedzīvotāju dabiskā pieauguma dinamika nenodrošina iedzīvotāju atražošanu un tautas saimniecībai nepieciešamo darbaspēka resursu papildināšanu.

Iedzīvotāju starprepublikāniskā migrācija, kas daļēji kompensēja tautas saimniecības vajadzības pēc darbaspēka pieauguma, pēdējos gados samazinājusies.

Tātad dzimstības stimulēšana arvien noteiktāk izvēršas par aktuālu valsts un sabiedrības problēmu. Tautas, valsts, sabiedrības dzīve un attīstība nav iespējama bez pilnasinīgas jaunās paaudzes, kurai jānomaina vecākie gadagājumi. Jaunā paaudze, kas ir aktīva, enerģiska, vieglāk uztver un neatlaidīgāk ievieš dzīvē visu jauno. Mēs nevaram pieļaut tādu stāvokli, ka nebūtu, kas nomaina vecāko paaudzi.

Paraudzīsimies uz šo problēmu no demogrāfiskā un sociālā viedokļa.

Mūsdienu ģimene, kā zināms, attīstās noteiktos iekšēji, apzināti regulētos ietvaros. Laulātie draugi patstāvīgi izlemj, vai viņi vēlas bērnus un cik to būs. No tā ir atkarīga bērnu dzimšanas kopaina.

Te gan jāatceras, ka ir daļa jauniešu, kuri nestājas laulībā, un bez tam ir ģimenes, kurās dažādu apstākļu dēļ bērnu nav. Tas jūtami samazina sabiedrības iespējas kuplināt savu jauno paaudzi.

Katrai paaudzei jāatražo sevi jaunajā maiņā. Diemžēl ģimenes plānošanas process bieži vien noved pie rezultāta, kas neatbilst sabiedrības interesēm.

Pēdējā laikā arvien krasāk iezīmējas nosliece, lai ģimenē nebūtu vairāk par vienu bērnu, atlikt bērna dzimšanu, lai gādātu tikai par savu vajadzību apmierināšanu, nesaistot sevi ar mātes un tēva pienākumu uzņemšanos.

Par to, ka vienbērna ģimene jau kļuvusi par vispārīgu tendenci, liecina arī statistika. Tā, piemēram, Rīgā 70 procentiem no strādājošām mātēm līdz 35 gadu vecumam ir tikai viens bērns. Lauku apvidos arī apmēram puse no visām ģimenēm ir vienbērna ģimeņu.

Vienbērna ģimene neatrisina iedzīvotāju atražošanas problēmu. Turklāt ģimenes, kurās ir tikai viens bērns, apdraud dažādi potenciāli negatīvie momenti: tajās biežāk uzaug egoistiski bērni, tās drīzāk izirst, jo ģimenes saites nav pietiekami izturīgas.

Demogrāfiskie aprēķini nepārprotami rāda, ka pat vienkāršai iedzīvotāju atjaunināšanai nepieciešams, lai ģimenē būtu divi un trīs bērni, tātad to piedzimšanu nepieciešams stimulēt. Tā kā ne visas sievietes apprecas un ne visām piedzimst bērni, tad vidēji uz katrām 100 sievietēm būtu jāpiedzimst 215 bērniem un uz katrām 100 precētajām sievietēm — 250 bērniem. Tātad katrā ģimenē vēlams ne tikai otrais, bet arī trešais bērns.

Kā to panākt, kā atrisināt šo problēmu?

1979. gada pavasarī ar zinātnieku un partijas aktīva spēkiem Rīgā tika veikta plaša sieviešu aptauja, kura aptvēra divu un trīs bērnu mātes vecumā līdz 35 gadiem. Pētījuma rezultātus apstrādāja Latvijas PSR Centrālā statistikas pārvalde.

Iegūtie materiāli atsedz konkrētu demogrāfisko situāciju, kāda kopumā izveidojusies jaunajās ģimenēs, kurās māte strādā, raksturo šo ģimeņu sociālos apstākļus un noskaņojumu.

976 Rīgas darba kolektīvos tika iegūti dati par 92 072 strādājošām sievietēm vecumā līdz 35 gadiem.

Pēc bērnu skaita ģimenē šīs sievietes iedalāmas:

- 41 579 jeb 45,2% — bezbērnu sievietes,
 50 493 jeb 54,8% — mātes,
 to skaitā:
 35 962 jeb 71,2% — viena bērna mātes,
 13 198 jeb 26,2% — divu bērnu mātes,
 1172 jeb 2,3% — trīs bērnu mātes,
 161 jeb 0,3% — četru un vairāk bērnu mātes.

Minētie dati rāda, ka divbērnu un trīsbērnu ģimeņu savstarpējā attiecība (26,2% un 2,3%) neatbilst sabiedrības vajadzībām, lai normāli at-ražotu iedzīvotājus. Pēc demogrāfiskām aplē-sēm, divbērnu ģimeņu skaitam jābūt vismaz di-vas reizes un trīsbērnu ģimeņu — pat vairākas reizes lielākam.

Pētījumu gaitā tika aptaujātas 10 595 jaunās mātes, kurām ir divi bērni, un 907 mātes, kurām ir trīs bērni. Tik liels pētījuma apjoms pārlicie-noši ļauj izdarīt noteiktus secinājumus.

Pirmais jautājums, kas mūs interesēja, bija jaunās divu vai trīs bērnu mātes vecums aptau-jas brīdī. Ieguvām šādus datus:

Mātes ve-cums aptau-jas laikā, gadi	Divu bērnu mātes		Trīs bērnu mātes	
	skaits	%	skaits	%

18	3			
19	9	0,1		

Mātes vecums aptaujas laikā, gadi	Divu bērnu mātes		Trīs bērnu mātes	
	skaits	%	skaits	%
20	12	0,1		
21	51	0,5	1	0,1
22	100	0,9	5	0,6
23	166	1,6	8	0,9
24	249	2,4	16	1,8
25	372	3,5	16	1,8
26	524	4,9	28	3,1
27	724	6,8	48	5,3
28	855	8,1	63	6,9
29	1 050	9,9	82	9,0
30	1 118	10,6	83	9,1
31	1 140	10,8	102	11,2
32	1 133	10,7	99	10,9
33	1 037	9,8	115	12,7
34	1 052	9,9	119	13,1
35	1 000	9,4	122	13,5
Kopā	10 595	100,0	907	100,0

No tabulas redzams, ka skaitliskais sastāvs kontingentā, kas atpver divu bērnu mātes, sākot ar visjaunākajām, ar katra gada gājumu jūtami pieaug, **30** gadu vecumā sasniedzot maksimumu, bet pēc tam paliek apmēram vienā līmenī. Arī trīs bērnu mātes līdz **31** gadam skaitā pieaug, lai gan ne tik strauji, bet pēc šī vecuma viņu skaits vairs sevišķi nemainās.

Otrs jautājums bija mātes vecums pirmā bērna piedzimšanas laikā. Protams, šim apstāk-

lim ir liela nozīme, lai veidotos divu vai trīs bērnu ģimene.

Mātes vecums pirmā bērna piedzimšanas laikā, gadi	Skaitis	%
16	82	0,7
17	141	1,2
18	381	3,3
19	924	8,0
20	1 388	12,1
21	1 660	14,4
22	1 666	14,5
23	1 481	12,9
24	1 200	10,4
25	928	8,1
26	631	5,5
27	403	3,5
28	271	2,4
29	163	1,4
30	92	0,8
31	44	0,4
32	29	0,3
33	14	0,1
34	4	—
Kopā	11 502	100,0

Tādējādi mātes, kuras dzemdējušas pirmo bērnu līdz 21 gada vecumam, skaitliski pieaug. Ir vērojams, ka visvairāk mātes pirmo bērnu dzemdē 21 vai 22 gadu vecumā. Vēlāk šis skaits samazinās.

80 procenti no mātēm pirmo bērnu dzemdē 19—25 gadu vecumā. Tāpēc šo vecumu varētu uzskatīt par optimālu pilnvērtīgas ģimenes izveidošanai, ģimenes, kura audzina divus vai trīs bērnus.

Tagad aplūkosim datus par mātes vecumu otrā bērna piedzimšanas laikā. Aptaujas rezultāti bija šādi:

Mātes vecums otrā bērna piedzimšanas laikā, gadi	Skaitis	%
17	14	0,1
18	19	0,2
19	70	0,6
20	178	1,5
21	358	3,1
22	618	5,4
23	882	7,7
24	1 138	9,9
25	1 307	11,3
26	1 371	11,9
27	1 322	11,5
28	1 217	10,6
29	956	8,3
30	774	6,7
31	540	4,7
32	352	3,1
33	214	1,9
34	115	1,0
35	57	0,5
Kopā	11 502	100,0

No tabulas redzam, ka līdz 25 gadiem palielinās skaits mātēm, kurām piedzimst otrs bērns. 25—27 gadu vecumā vērojams vislielākais otrā bērna piedzimšanas skaits, bet pēc tam tas strauji krītas. Tas ir ļoti raksturīgi. Jo sievietē ir vecāka, jo retāk viņa dzemdē pat otru bērnu.

23—29 gadu vecumā otro bērnu dzemdējušas 70 procenti no mātēm.

Īpaši jārunā par starplaiku no pirmā līdz otrā bērna nākšanai pasaulē. Tieši šajā posmā daudzām mātēm ir jāpārvar grūtāki šķēršļi, lai atrisinātu jautājumu — būt vai nebūt otram bērnam. Sākumā visas rūpes tiek veltītas pirmdzimtajam — zīdaiņa kopšanai un aprūpēšanai, un pamazām ģimene pierod, ka tai aprūpējams viens vienīgs bērns. Otrais bērns tiek atlikts uz pēcdienām. Tāpēc visbiežāk viņš parādās tikai tad, kad pirmais jau krietni paaudzies, vai arī neparādās nemaz.

Pārāk liels starplaiks no pirmā līdz otrā bērna piedzimšanai negatīvi ietekmē demogrāfisko situāciju. Pazeminās dzimstības intensitāte, sabiedrība nesaņem gaidīto jauno paaudzi. Ilgais starplaiks nelabvēlīgi ietekmē arī bērnu audzināšanu. Pirmdzimtais — ģimenes luteklītis bieži vien izaug par egoistu. Otrā bērna vēlinā piedzimšana bieži vien noved pie tā, ka arī jaunākais kļūst par tādu pašu lutekli. Audzināšana kolektīvisma garā, kas parasti raksturīga daudz bērnu ģimenēm, tādos gadījumos nemaz neatraisās.

Pētījuma rezultāti par starplaiku no pirmā līdz otrā bērna piedzimšanai bija šādi:

Starplaiks, gadi	Mātes, kuras dzemdējušas otro bērnu	
	Skaitis	%
1	1228	10,7
2	2306	20,0
		30,7%
3	1964	17,1
4	1753	15,2
5	1341	11,7
		44,0%
6	966	8,4
7	684	5,9
8	415	3,6
15	6	0,1

No tabulas redzams, ka tikai **30** procenti no mātēm dzemdējušas otro bērnu vislabvēlīgākajā laikā — ar viena vai divu gadu starplaiku. Šīs sievietes tobrīd bija galvenokārt vecumā līdz **25** gadiem.

Liela daļa (**44** procenti) dzemdējušas otro bērnu **3—5** gadus pēc pirmā. Tātad iespējams, ka vecākais bērns šai laikā jau apmeklēja bērnudārzu. Lielākajai daļai no šīm mātēm otrais bērns piedzimis vecumā no **23** līdz **29** gadiem.

Kā liecina tabula, bērnu skaits, kas piedzimuši ar vēl lielāku starplaiku, samazinās. Tās galvenokārt ir gados vecākas sievietes. Demogrāfiskajā ziņā tādi gadījumi nav perspektīvi.

Tagad aplūkosim, kāda situācija ir ar trešajiem bērniem.

Mātes vecums trešā bērna piedzimšanas laikā, gadi	Skaitis	%
19	2	0,2
20	3	0,3
21	9	1,0
22	13	1,4
23	34	3,7
24	50	5,5
25	71	7,8
26	89	9,8
27	95	10,5
28	101	11,1
29	97	10,7
30	90	9,9
31	82	9,0
32	59	6,5
33	55	6,1
34	42	4,6
35	13	1,4
Kopā	905	100,0

No tabulas datiem varam secināt, ka pieaug skaits mātēm, kurām trešais bērns piedzimst vecumā līdz 28 gadiem. Visvairāk trešo bērnu piedzimst mātēm 27—29 gadu vecumā. Apmēram 70 procentiem no visām mātēm trešais bērns piedzimst vecumā no 25 līdz 31 gadam.

Sievietēm, kas pārsniegušas šo vecumu, trešais bērns piedzimst daudz retāk. Tas nepārprotami liecina par to, ka cerības par trešā bērna parādīšanos ģimenē galvenokārt jāliek uz mātēm, kuras nav vecākas par 30—31 gadu.

Kopumā aptaujāto kontingentā trešā bērna piedzimšana atzīmēta trīspadsmit reizes retāk nekā otrā bērna piedzimšana. Iedzīvotāju optimālai atražošanai šāds samērs nav labvēlīgs.

Tātad mūsu demogrāfiskās politikas uzdevums šādā situācijā ir stimulēt trīsbērnu ģimeņu veidošanos.

Vadoties pēc tā, pievērsīsimies jautājumam, kā izveidojas ģimenes ar trim bērniem.

Pirmām kārtām aplūkosim, kāds ir starplaiks no pirmā bērna piedzimšanas līdz trešā bērna piedzimšanai pēc pētījuma rezultātiem:

Starplaiks no pirmā līdz trešajam bērnam, gadi	Mātes, kuras dzemdējušas trešo bērnu	
	Skaitis	%
2	54	6,0
3	84	9,3
4	98	10,8
5	133	14,7
		40,8
6	101	11,1
7	100	11,0
8	116	12,8
		34,9
9	64	7,1
10	54	6,0
.....		
16	3	0,3

No tabulas redzams, ka vislabvēlīgākajā laikā, ar pārtraukumu līdz 5 gadiem, trešo bērnu dzemdējušas 40,8 procenti māšu, turklāt vairums šai laikā nebija vecākas par 28 gadiem.

6—8 gadu starplaiku izvēlējušās tās mātes, kuras dzemdējušas bērnus 28—33 gadu vecumā. Pavisam šāds starplaiks bērnu dzemdēšanā bijis 35 procentiem no mātēm, bet pārējām mātēm tas bijis vēl ilgāks.

Protams, ar katra trešā bērna piedzimšanu neatkarīgi no starplaika ģimene sniedz noteiktu ieguldījumu demogrāfiskās problēmas atrisināšanā. Tomēr triju bērnu audzināšana, ja ir liela gadu starpība, bieži vien zaudē savas pozitīvās iezīmes, jo dažādu vecumu egocentriskās noslieces apslāpē ģimenes kolektīvā spēka izpaušanos.

Aplūkosim nākamo pētījuma nodalījumu — sociālos apstākļus, kādos dzīvo divu un trīs bērnu ģimenes.

Dzimstības stimulēšanā zināma loma ir ģimenes iespējai izmantot bērnu pirmsskolas iestāžu pakalpojumus.

Pēc pētījuma rezultātiem, aptaujātajās ģimenēs ir 14 548 pirmsskolas vecuma bērni, t. i., apmēram 60 procenti no bērnu skaita šajās ģimenēs.

Bērni pirmsskolas vecumā bija 9659 ģimenēs jeb 84 procentiem no apsekoto ģimeņu kopskaita. To vidū 4978 ģimenes jeb 43,3 procenti bija ar vienu pirmsskolas vecuma bērnu; 4473 ģimenes jeb 38,9 procenti — ar diviem pirmsskolas vecuma bērniem; 208 ģimenes jeb 1,8 procenti — ar trim pirmsskolas vecuma bērniem. 22,9

procentiem trīs bērnu ģimeņu visi trīs bērni bija pirmsskolas vecumā.

Bērnudārzus un mazbērnu novietnes apmeklē bērni no **6627** ģimenēm jeb no **68,6** procentiem ģimeņu, kurās ir pirmsskolas vecuma bērni. No šī kontingenta bērnu pirmsskolas iestādes apmeklē **8780** bērni jeb **60** procenti.

Bērnu pirmsskolas iestādes neapmeklē bērni no **31,4** procentiem ģimeņu, kurās ir šāda vecuma bērni, to skaitā **34,1** procents no ģimenēm, kurās ir trīs pirmsskolas vecuma bērni.

Jāatzīst, ka Rīgas bērnudārzi un mazbērnu novietnes vēl ne tuvu neapmierina to ģimeņu vajadzības, kurās ir pirmsskolas vecuma bērni. Pētījuma gaitā gūtie rezultāti liecina, ka trīs bērnu ģimenēm šajā ziņā stāvoklis ir grūtāks nekā citām ģimenēm. Tikai **50** procenti trīs bērnu ģimeņu bērnu tiek bērnudārzos un mazbērnu novietnēs, kaut gan tieši šīm ģimenēm sevišķi vajadzīgi to pakalpojumi. Lai arī cik deficīts būtu vietu skaits bērnudārzos un mazbērnu novietnēs, trīs bērnu ģimenēm jānosaka īpaša piešķiršanas kārtība, lai vietas pirmām kārtām saņemtu šīs ģimenes.

Sociālās pārmaiņas sabiedrībā un pārmaiņas mūsu dzīves veidā arvien aktuālāku padara vecmāmiņu un vectētiņu problēmu: par maz ir vecmāmiņu un vectētiņu, kuri palīdz kopt un audzināt mazbērnus.

Vispārpieņemts ir uzskats, ka mūsdienu vecmāmiņai nepiestāvot mazbērnu aprūpēšana, ka tas esot jauno vecāku pienākums. Šādas attieksmes rezultātā sairst dabiskā paaudžu saikne, un pirmām kārtām no tā cieš bērni.

Par to liecina pētījuma rezultāti. Uz jautājumu par to, kādu palīdzību vecāki vai tuvinieki sniedz bērnu aprūpēšanā, mātes atbildēja:

- regulāri palīdz — 2248 ģimenēs jeb 19,5%;
- dažreiz palīdz — 4127 ģimenēs jeb 35,9%;
- nepalīdz — 5127 ģimenēs jeb 44,6%.

Iznāk, ka gandrīz puse (44,6%) vecmāmiņu nepiedalās mazbērnu audzināšanā.

Ģimenēs, kurās aug trīs bērni, aina atbilstoši ir šāda: 19,1%, 33,4%, 46,5%. Kā redzams, šeit vecvecāki un tuvinieki izturas vēl vienaldzīgāk.

Ģimenēs, kurās ir pirmsskolas vecuma bērni, bet viņi neapmeklē pirmsskolas bērnu iestādes, aina atbilstoši ir šāda: 31,7%, 31,7%, 36,7%.

Lai gan te rādītāji ir labāki, bet pat šajā gadījumā trešdaļa (36,7%) vecāku nepalīdz aprūpēt mazbērnu.

Jaunajās ģimenēs, kas nedzīvo kopā ar vecākiem, regulāri palīdz 12,1%, dažreiz palīdz 34,5%, bet nepalīdz 53,4% vecmāmiņu.

Ģimenēs, kas dzīvo kopā ar vecāko paaudzi, — atbilstoši 38,4%, 39,4%, 22,2%.

Pat dzīvodamas kopā ar mazbērniem, daudzas vecmāmiņas (22%) atsakās palīdzēt viņu kopšanā.

Šī situācija izsauc trauksmi un prasa sabiedrības iejaukšanos. Tāda tendence, kad vecākā paaudze izvairās vai tiek izolēta no rūpēm par mazbērniem, neatbilst ģimenes un sabiedrības reālajām vajadzībām. Jāceļ to vecmāmiņu sabiedriskais prestižs, kuras gādā par mazbērnu kopšanu un audzināšanu. Jāpalīdz ģimenēm pārvarēt domstarpības par to, kurai paaudzei

jāaudzina bērni. Šādi strīdi parasti ir neauglīgi, tie laupa ģimenei daudz iespēju garīgi un fiziski veselu bērnu audzināšanā.

Lai gan padomju cilvēku materiālā labklājība nemitīgi pieaug, tomēr jaunajām ģimenēm ļoti svarīgs faktors ir viņu materiālās iespējas, sevišķi tad, kad piedzimst bērni. Tādām ģimenēm nepieciešams materiāls atbalsts un palīdzība, īpaši laikā, kad piedzimst otrais un trešais bērns.

Materiālo stāvokli apsekotajās ģimenēs raksturo pētījuma laikā iegūtie dati par jauno ģimeņu vidējo izpeļņu mēnesī:

31,4% jauno ģimeņu tā bija līdz **240** rubļiem,
32,9% jauno ģimeņu — no **241** līdz **300** rubļiem,

35,7% — vairāk par **300** rubļiem. Šajā skaitā ietilpa arī trīsbērnu ģimenes, kurās ģimenes vidējā izpeļņa atbilstoši iedalījās šādi: **35,7%**, **32,0%** un **32,3%**.

Tas nozīmē, ka materiālie apstākļi daudzās trīsbērnu ģimenēs nav tik labvēlīgi kā pārējās ģimenēs, turklāt trīs bērnu uzturēšanai vajadzīgi lielāki līdzekļi. Tātad trīsbērnu ģimenēm jāsniedz vispusīga materiālā palīdzība un atbalsts.

Būtiska nozīme jauno daudz bērnu ģimeņu dzīvē ir normāliem dzīvokļu apstākļiem. Mātes aptaujā par ģimenes sastāvu un apdzīvojamo platību sniedza šādus datus:

71,7% ģimeņu nedzīvo kopā ar vecākiem, to skaitā **72,8%** trīsbērnu ģimeņu.

28,2% ģimeņu dzīvo kopā ar vecākiem vai tuviniekiem.

Tātad liela daļa jauno ģimeņu nedzīvo kopā ar vecāko paaudzi.

Pēc skaitliskā sastāva ģimenes parasti nav lielas.

Divbērnu ģimenes sastāvs:

4 cilv. — 66,5%,

5 cilv. — 15,0%,

6 cilv. — 7,6%.

Trīsbērnu ģimenes sastāvs:

5 cilv. — 65,3%,

6 cilv. — 15,1%,

7 cilv. — 6,5%.

Istabu skaits, ko apdzīvo divbērnu ģimene:

viena istaba — 29,8%,

divas istabas — 43,5%,

trīs istabas — 23,2%.

Istabu skaits, ko apdzīvo trīsbērnu ģimene:

viena istaba — 23,0%,

divas istabas — 37,7%,

trīs istabas — 33,5%.

Varam secināt, ka lielai daļai ģimeņu ar diviem un sevišķi ar trim bērniem dzīvokļa problēma joprojām ir aktuāla. Bez tam tika

noskaidrots apdzīvojamās platības daudzums uz vienu cilvēku:

- līdz 5 m² — 31,8% divbērnu ģimeņu,
37,9% trīsbērnu ģimeņu
- 6—7 m² — 22,4% divbērnu ģimeņu,
30,7% trīsbērnu ģimeņu
- 8—9 m² — 28,0% divbērnu ģimeņu,
22,7% trīsbērnu ģimeņu
- 10 m² un vairāk — 17,8% divbērnu ģimeņu,
8,7% trīsbērnu ģimeņu

Kā redzams, trīsbērnu ģimenes dzīvo daudz šaurākos apstākļos, lai gan tām vajadzīga lielāka dzīvojamā platība. Tātad dzīvokļu apgādē jāievieš tāda kārtība, lai tās trīsbērnu ģimenes, kurām nepieciešami dzīvokļi, saņemtu tos pirmām kārtām.

Mūsu pētījumam jāsniedz atbilde uz pašu būtiskāko jautājumu: kā tiek plānota ģimene. Visām mātēm tika uzdots jautājums: vai viņas nākotnē vēlas vēl vienu vai vairākus bērnus.

Uz šo jautājumu 6,2% atbildēja «jā»,
23,0% — «nezinu» («varbūt»),
70,8% — «nē».

No šiem rezultātiem izriet, ka vēlēšanās audzināt trešo vai ceturto bērnu ir visai ierobežota. Ar tādu stāvokli samierināties nedrīkst. Visu mūsu interesēs būtu panākt, lai sievietes, kuras pateikušas «varbūt», un pat daļa sieviešu, kuras teikušas «nē», tomēr apņemtos audzināt arī trešo bērnu.

Pētījumu gaitā tika izanalizēts, kādu kontingentu veido mātes, kuras nodomājušas audzināt vairākus bērnus vai vismaz neatsakās no tādas varbūtības. Izrādījās, ka pārsvarā ir jaunās mātes, kurām vēl nav 30 gadu, lai gan visu vecumu grupās procentuālie rādītāji ir tuvi vidējiem rādītājiem (6,2% — 23,0%).

Iedalījums pēc jaunākā bērna vecuma tika izanalizēts tā, lai noskaidrotu, ar kādu starplaiku ģimenē ieplānota nākamā bērna piedzimšana.

Lielākoties vēl bērnus paredzējušas dzemdēt mātes, kuru jaunākais bērns ir mazs, tātad starplaiks līdz nākamajam bērnam būtu neliels.

Jaunākā bērna vecums, gadi	Mātes, kuras uz jautājumu par trešo bērnu atbildēja:	
	jā	varbūt
līdz 1	18,2%	18,3%
„ 2	17,1%	13,0%
„ 3	13,5%	13,9%
„ 4	10,5%	12,2%
„ 5	11,4%	12,1%

Tātad 70,4 procentiem no mātēm, kuras vēlas vēl bērnu, un 69,5 procentiem no mātēm, kuras pieļauj šādu varbūtību, aptaujas brīdī jaunākais bērns bija vecumā no 1 līdz 5 gadiem. No demogrāfiskā viedokļa tas ir vislabvēlīgākais kontingents.

Vēlēšanos audzināt vēl kādu bērnu izteikušas arī vecākas sievietes — tiesa, viņu bija nedaudz —, kurām bērni jau ir paaugušies.

Pētījuma dalībniekus interesēja arī tas, vai dzimstības pieaugumu ietekmē iespēja izmantot bērnu pirmsskolas iestāžu pakalpojumus. Noskaidrojās, ka šis faktors nav ietekmējis mātes nodomus. Ģimenēs, kurās bērni neapmeklē pirmsskolas iestādes, mātes pat nedaudz biežāk izteikušas vēlēšanos audzināt vēl kādu bērnu.

	Jā	Varbūt
neapmeklē	6,6 %	23,4 %
apmeklē	6,1 %	22,7 %

Analizējot atbildes par to, kā ģimenes plānošanu ietekmē tuvinieku palīdzība bērnu aprūpēšanā, noskaidrojās, ka arī šis faktors diezgan nenozīmīgi ietekmē mātes nodomus.

	Jā	Varbūt
regulāri palīdz	6,5 %	21,3 %
dažreiz palīdz	6,3 %	25,0 %
nepalīdz	6,0 %	22,1 %

Noskaidrojās, kā mātes nodomi atkarīgi no ģimenes materiālā stāvokļa, no ģimenes vidējās izpeļņas. Iegūtie dati, lai cik dīvaini tas arī būtu, rādīja, ka mātes, kas vēlētos vēl bērnus, mazliet vairāk bija tajās ģimenēs, kurās izpeļņa ir mazāka.

Izpeļņa, rbļ.	Jā	Varbūt
Līdz 240	7,1 %	23,6 %
No 241 līdz 300	6,4 %	23,4 %
Vairāk par 300	5,3 %	21,9 %

Salīdzinot datus, kā ģimenes plānošanu ietekmē ģimenes sastāvs, pētījuma dalībnieki secināja: tas apstāklis, ka vecākā paaudze dzīvo kopā ar jauno ģimeni, ietekmējis, kaut arī nedaudz, mātes nodomus par labu trešajam vai ceturtajam bērnam.

	Jā	Varbūt
jaunie dzīvo atsevišķi	6,0%	22,7%
dzīvo kopā ar vecākiem	6,8%	23,7%

Tajā pašā laikā pētījuma dati neliecina, ka mātes nodomiem būtu tiešs sakars ar dzīvokļa apstākļiem. Te drīzāk vērojama pretēja saikne.

Ģimenes rīcībā esošo istabu skaits	Jā	Varbūt
1	8,3%	25,1%
2	5,2%	21,8%
3	5,4%	22,2%
4—5	7,5%	24,5%

Apdzīvojamā platība uz vienu ģimenes locekli, m ²	Jā	Varbūt
līdz 5	8,4%	25,5%
6—7	5,6%	22,4%
8—9	4,6%	23,0%
10 un vairāk	5,6%	21,4%

Tādējādi pētījuma rezultāti, pirmkārt, liecina, ka mātes vēlēšanās vai nevēlēšanās audzināt trešo vai ceturto bērnu ir diezgan stabila visās aptaujāto kategorijās, nedaudz svārstās ap vidējiem rādītājiem (6,2% un 23,0%).

Otrkārt, mātes nodomi attiecībā uz trešo vai ceturto bērnu nav tieši atkarīgi no dzīvokļu un materiālajiem apstākļiem, no izredzēm uz vietu bērnu pirmsskolas iestādēs, no vecāku palīdzības. Lai gan šis secinājums nekādā ziņā nav pret-runā ar to, ka visiem šiem faktoriem ir ļoti liela nozīme daudzbērnu ģimeņu dzīvē.

Galvenais secinājums, kas izriet no pētījuma, ir tas, ka dzimstības stimulēšanā izšķirošā loma ir mātes un visas ģimenes garīgajam noskaņojumam — gatavībai uzņemties rūpes nevis par vienu vai diviem, bet vismaz trim bērniem, kas tik ļoti nepieciešami sabiedrībai. Tāpēc sabiedriskā doma jāievirza tādā gultnē, kas sekmētu šādas garīgās gatavības nobriešanu, īpaši to attiecinot uz jauno paaudzi. Jā, tieši jāievirza, jo līdzšinējie domāšanas stereotipi bija gluži pretēji.

Iepriekš jau pieminējām plaši izplatīto vienbērņa ģimenes stereotipu, kuru reizēm cenšas attaisnot, atrunājoties ar pieaugušajām vajadzībām garīgās dzīves sfērā, ar vēlēšanos iegūt vairāk brīvā laika utt. Tāds personisko vajadzību pretstatījums tēva un mātes interesēm ir nepamatots, bērna audzināšanai jāierāda pienācīga vieta mūsu laikabiedru garīgajā dzīvē.

Bērnu audzināšana ir viens no padomju cilvēka pilsoņa pienākumiem. Jā, tas nav viegls uzdevums, sevišķi tad, kad jāpāraudzina izlaists bērns. Tomēr centieniem izaudzināt savus bērnus par sabiedrībai derīgiem locekļiem jāklūst par katras ģimenes garīgu vajadzību. Nākamajiem jaunajiem vecākiem jāgatavojas savu bērnu audzināšanai kā interesantam, aizrautīgam, radošam pienākumam, kas sagādā prieku gan mātei, gan tēvam un ko atzīst sabiedrība. Te plašs dar-

balauks paveras sociālajām un pedagoģiskajām zinātnēm, izglītības un audzināšanas iestādēm.

Dažkārt mātes godu nostāda pretī sievietes aizvien pieaugošajai lomai ražošanā un sabiedriskajā dzīvē. Šādam pretstatījumam nav pamata. Mūsu sociālistiskajā sabiedrībā, kurai raksturīga liela harmonija visās jomās, sievietes aizvien pieaugošo lomu sabiedrībā nevar pretstatīt mātes pienākumiem, jo mātes gādība ir tikpat svarīga sievietes un ģimenes sabiedriskā funkcija kā visas pārējās.

Taču mūsu domāšanas loģika to ne vienmēr ievēro. Propagandējot sievietes lomas palielināšanos mūsdienu dzīvē, publicistika parasti mātes pienākumus piemin tikai kā papildu slodzi, kas gulstas uz sievietes pleciem, un skubina atvieglot sievietei mājas soli. Atvieglot to katrā ziņā vajadzētu. Bet vajadzētu arī atslogot sievieti no morālās nastas, ko tai dažkārt uzvel kopā ar skaļajiem līdzjūtības apliecinājumiem. Jāceļ sievietes — mātes un bērnu audzinātājas sabiedriskais prestižs. Šis darbs jāciena tāpat kā darbs ražošanā. Te liela loma jāveic publicistikai, svarīga nozīme ir arī darba kolektīvu, tiešo vadītāju, darbabiedru un sabiedrisko organizāciju attieksmei pret sievieti — māti. Ja raugās uz sievieti ar pārmetumu, kad viņa gaida bērnu vai kad viņa aiziet uz brīdi, lai bērnu paēdinātu, vai arī kad viņai nākas kopt saslimušo mazuli, — tas viņu sarūgtina, ievaino pašcieņu, aizskar profesionālo prestižu, tiek noniecinātas mātes jūtas un mātes lepnums. Pašos pamatos jāmaina sabiedrības attieksme pret sievietes — mātes vajadzībām.

Strādājošām sievietēm — mātēm jārada vislabvēlīgākie apstākļi, lai viņas spētu savienot

abas slodzes — darbu un mātes pienākumu. Tas ir mūsu spēkos un to var realizēt pastāvošo likumu ietvaros, ja vien darbavietas kolektīvs prātīs pienācīgi novērtēt mātes ieguldījumu.

Mātes pienākums un bērnu audzināšana nedrīkst atņemt sievietei iespēju apmierināt citas garīgās vajadzības. Jāpalīdz jaunajām mātēm atrast laiku visam — arī mācībām, izglītības pabeigšanai, profesionālās mākas pilnveidošanai. Jāpalīdz jaunajiem, lai viņi iemācītos savienot savas garīgās vajadzības ar vecāku pienākumiem. Sabiedrībai pret to jāizturas ar visdziļāko ieinteresētību un ģimenes un bērnu problēmai jāvelta vislielākā gādība.

Mūsdienu ģimenes labklājības līmeņa celšanās, protams, ietekmē dzimstības procesu — diemžēl ne vienmēr pozitīvi. Dažbrīd rodas pretrunas sakarā ar to, ka ģimene, pierodot pie noteikta dzīves līmeņa un dzīves veida, negrib vairs atteikties no ierastajām ērtībām bērnu dēļ. Acīmredzot laiks visiem saprast, ka tas ir pret dabiski. Ir ārkārtīgi svarīgi, lai jaundibinātās ģimenes neizvēlētos šādu ceļu un lai vecākā paaudze nemudinātu uz to.

Pirmais uzdevums, kas jāveic, ir neatlaidīgi un mērķtiecīgi panākt mātes prestiža pienācīgu novērtēšanu, sevišķi attiecībā uz sievietēm, kuras jau aprūpē trīs vai vairāk bērnus. Pēc iespējas jāatrisina visas viņu materiālās un sociālās problēmas, kaut vai izņēmuma veidā salīdzinājumā ar citām ģimenēm, viņām jāvelta vislielākā uzmanība un cieņa.

Sevišķi iejūtīgi jāizturas pret mātēm, kuras gaida trešo bērnu. Viņām pirmajām jārada labvēlīgi apstākļi darbam un atpūtai, jāpalīdz atrisināt sadzīves problēmas, kas saistītas ar trešā

bērna dzimšanu. Kāpēc gan darba kolektīvos nevarētu svinīgi atzīmēt trešā bērna piedzimšanu mūsdienu sabiedrisko tradīciju garā, tā, lai māte un tēvs izjustu kolektīva cieņu un morālo atbalstu?

Mēs cerībā raugāties vispirms uz jaunajiem, uz ģimenēm, kuras vēl top, uz paaudzi, kura vēl dosies laulībā. Visiem spēkiem jāpanāk, lai jaunā ģimene veidotos kā pilnasinīga ģimene ar diviem vai trīs bērniem, kuri dzimst vislabvēlīgākajā laikā, neatliekot šo pienākumu uz vēlākiem gadiem. Tieši tādām ģimenēm visvairāk jāpalīdz — gan materiāli, gan morāli.

Demogrāfiskais stāvoklis dažādos mūsu zemes reģionos ir dažāds, un iedzīvotāju atražošanas problēma tur nav vienādi aktuāla. Tomēr neviens reģions nevar kompensēt cita vajadzības. Šim procesam jāasniedz optimālie parametri katrā atsevišķā reģionā atbilstoši tā sociāli ekonomiskajām vajadzībām.

Tāpēc arī Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā demogrāfiskajai politikai jāatbilst sabiedrības un tautas saimniecības ilglaicīgajām vajadzībām. To no mums prasa partijas XXV kongresa lēmumi, PSKP Centrālā Komiteja.

Андерсон И. А.

ТРЕТИЙ РЕБЕНОК

К вопросу о демографической обстановке
и проблемах стимулирования естественного
прироста населения в Латвийской ССР

Издательство «Лиесма» Рига 1979

На латышском языке

Перевела с русского языка Х. Зирните

Художник К. Голдманис

ИБ № 3047

Imants Andersons

TRESAIS BĒRNS

Redaktore M. Freija

Mākslinieciskais redaktors E. Garkevičs

Tehniskā redaktore V. Ruskule

Korektore L. Kamene

Nodota salikšanai 26.09.79. Parakstīta iespiešanai 08.10.79. Formāts 70×90/32. Tipogrāfijas papīrs № 1. Latīņu garnitūra. Augstspiedums. 1,17 uzsk. iespiedl.; 0,83 izdevn. l. Metiens 30 000 eks. Pasūt. № 479. Cena 10 kap. Izdevniecība «Liesma», 226047 Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. № 731/30408/P-427. Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Rīgas Paraugtipogrāfijā, 226004 Rīgā, Vienības gatvē 11.

Andersons I.

A 651 Trešais bērns. Jautājumā par demogr. stāvokli un iedzīvotāju dabiskā pieauguma stimulēšanu LatvPSR. — R.: Liesma, 1979, 29 lpp.

Lavijas Komunistiskās partijas CK sekretāra darbs par demogrāfisko situāciju Latvijas PSR, par dzimstības stimulēšanas problēmām un iedzīvotāju dabiskā pieauguma palielināšanu republikā.

A $\frac{10805-731}{M801(11)-79}$ 79.0703000000

342
60.7

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304053299

10 kap.

Kontroleksemplars